

Emiliana Zubeldia,
musikari ezezaguna

Musikari ezezagunaren bila

■ Emiliana Zubeldia Indaren izena entzun ondoren, askok ikertu dute haren bizitza eta lana

Edurne Elizondo / Iruñea

EMILIANA ZUBELDIA INDA-REN izena entzun duen inork ezin izan du ahanzi. Jende asko liluratu du piano jole berezi honen bizitza eta karrerak. Leticia Varela mexikarrak, adibidez, irakasle eta lagun izan zuen Emiliana, eta haren bizitza eta lanari buruzko *Zubeldia, maestra maitea* liburua idatzia du. Helena Taberna zine-magile altsasuarrak, berriz, musikari nafarrari buruzko ordu erdiko filmea egin zuen 1993-94an. Zintako minutu bakoitzean Emilianak musikari zion maitasuna eta beti lagun izan zuen bakardadea islatu ditu Tabernak. Emilianaren bakardadea, hain zuzen, biziki mires-ten du altsasuarrak, «bakardadea eta sorkuntza eskutik helduta ibiltzen baitira, eta bakardadea ez baita txarra borondatez hautatzen denean».

Helena Tabernarentzat liluragarria da Emiliana. Oso liluragarria. Horregatik, ez du ulertzen haren obra eta bizitza berreskuratu eta aldarrikatzeko Nafarroako Administrazioak orain artean erakutsi duen borondate eza. Iritzi berekoa da Teresa Catalan. Zaragozan musika konposaketan katedraduna da eta ongi ezagutzen du Emiliana de Zubeldiaren lana. «Nafarroan ezezaguna bada ere, jorratu zituen arlo guztietan oharkabea pasatzen den pertsonaia horietako bat izan. Piano jole aparta ezezik, konpositore eta irakasle izan zen. Lan handia egin zuen. Obra asko utzi digu, eta gainera, obra horiek jotzeko musikariak sortu zituen. Baina lan hori guztia, Nafarroatik kanpo garatu behar izan zuen, herrialde horrek ez baitaki bere talentuak zaintzen. Garai hartako Nafarroa puritanoan ez zen Emilianarentzat lekurik».

Emilianaren musikari dago-kionez, Pariseko Schola Cantorumean formatu zela gogoratu du Teresa Catalanek. «Eskolan musikarik klasikoena ikasi zuen, baina ezagupenei bere sustraiak gehitu zizkien, alde batetik, eta garaiko berrikuntzak, bestetik. Bere garaiarekin konpromezua hartu zuen, murgildu zen eta modernitatea praktikatu zuen». Augusto Novaro ezagutu ondoren Emilianaren musika erabat aldatu zela azpimarratu du katedradunak, Novaroren teknika berritzaileen berri izan bezain pronto erabiltzen hasi baitzen.

Musikari dagokionez, Mexikon lortu zuen Emilianak heldutasuna, Teresa Catalanek nabarmendu legez, baina konpositore bezala ezezik irakasle gisa egin zuen lana goraipatu du. Eta, hala eta guztiz ere, ezezaguna da Nafarroan. «Eta nola ez da izanen ezezaguna Nafarroak ulertzen ez zuelako bere herritik alde egin zuen emakume bat? Emiliana ezagutu nahi badugu, sakabatatuta dagoen bere lana bildu eta aztertu behar dugu; bestela, bera

Emilianak musikari eskaini zion bizitza osoa. Argazkia 1910ekoa da.

bezalako pertsonaiak airean desagertzeko arriskua dago».

Jose Luis Ansorena kaputxi-noak Nazioarteko Gurutze Gorriaren bitartez jakin zuen Emiliana 1987an zendu zela. Jorge Riezukoarekin hitz egin ondoren, nafarraren bila hasi zen. Nicanor Zabaleta harpa joleak esan zion Hermsillon ikusi zuela azkeneko aldiz. Zabaletak, hain zuzen, ezaguna zuen Emiliana. Nafarra New Yorken zegoela, adibidez, euskal kulturari buruz egiten zuen irrati saioan txistua jo zuen Zabaletak, Emilianak ematen zizkion dolar apurren truke. Ansorenak Emiliana aurkitu zenean, ordea, berandu zen, ia bi urte berandu.

Ordutik, dena den, Emiliana Zubeldiaren figura berreskuratze-ko lan handia egin du Eresbilek. Han dago bilduta nafarraren bizitza eta lanari buruz gaur egun ezagutzen den gehiena.

1991. urtean, gainera, musikari nafarra omendu zuen Eresbilek Errenteriako Musikasten. Orain Leticia Varela zuzentzen duen Sonorako Unibertsitateko Emiliana de Zubeldia abesbatza han izan zen. Nafarroan ere kontzertuak eskaini zituzten irakasle zenduaren omenez.

Eresbilek 1991. urtean egin Musikasten, hain zuzen, Fernando Perez Ollo nafarrak parte hartu zuen, Emiliana Zubeldiaren bizitza eta lana hobekien ezagutzen dutenatariko batek. «1929. urteko liburu batean aurkitu nuen, kasualitatez, Emiliana Zubeldiaren izena. Orduz geroztik, jakinminak bultzatu nau haren inguruan ahalik eta gauza gehien jakin nahi izatera». Emilianaren bizitza aztertzen hasi zenean, musikari nafarra bizirik zegoen artean, «baina inork ez zekien non zegoen. Senarra bera, emaztea non zegoen jakin gabe

zendu zen. Behin, Emilianaren neba Nestor oso gaixo zenean, Mexikotik Iruñera itzuli zen piano jolea. Joaquin Fuentes Nestor ikustera joan zenean, alboko gelan ezkutatu zen Emiliana, eta emaztea ondoan zela jakin gabe alde egin zuen Joaquinek. Emilianak ez zion deus erran, ez zuen ikusi nahi izan. Nafarroan ezezaguna bada, berak halak nahi izan zuelako da, azterna guztiak ezabatu baitzituen».

Emilianaren nortasuna hain berezi eta liluragarri bilakatzen duten halako anekdotak ditu gustukoan Mikel Juanizek, La Pamplonesa Iruñeko musika bandako kideak. Kontserbatorioan izan zuen Emilianaren berri, eta geroztik han eta hemen bilatu ditu haren nortasunaren sekretua argitzeko arrastoak. Hasieran erran bezala, ez baita erraza Emiliana Zubeldia Indaren lilurari ihes egitea. ✱

Airesen hango euskaldunekin egin zuen topo.

Urtebete beranduago bere karreran oso inportantea izanen zen hirira ailegatu zen Emiliana: New Yorkera. Etxeorratzen hirian American Women Assotiation elkarte aurtitu zuen, eta han, beste emakume artistekin harremanetan hasi zen. Parisen bezala, garaiko abangoardia artistikoekin bat egin zuen. Estatu Batuetan zegoela, gainera, ordutik aurrera bere karrera erabat markatu zuen irakaslea ezagutu zuen Emilianak: Augusto Novaro mexikarra.

Estatu Batuetan kontzertu ugari eskaini zuen Emilianak. 1932an bere *Poema místico* estreinatu zuen, eta, bost urte geroago, Mexiko Distrito Federalean betiko gelditzea erabaki zuen. Han, Novaro irakaslearekin egin zuen lan. Garai horretakoak dira *11 tientos, 5 estudios para piano* eta *4 canciones*, Ricordik argitaratuak. 1939an *Sinfonía elegiaca* idatzi zuen, urte horretan hil zen bere ahizpa Eladiaren omenez.

Iraganeko

aztarnaguztiak

ezabatu eta biografia

berri eta ametsezkoa

idatzi zuen Emilianak

1949. urtean Hermsillora ailegatu zen Sonorako Unibertsitateko abesbatzaren ardura bere gain hartzeko. Ia 40 urtez bizi izan zen han, beti hoteletan. Abesbatzako zuzendari, konpositore, musikari irakasle eta hizlari izan zen. 1976an, 86 urte zituela, Joaquin Fuentes senarra hil zitzaion. Hermsillon, 63 urteko emakume ezkongabea zela uste zuten denek orduan. Egia jakitea ezuste handia izan zen denetzat. Omenaldiak jasotzeko garaia heldu zitzaion Hermsillon. Antzoki eta plaza batek dute haren izena han, baita Sonorako Unibertsitateko abesbatzak orain ere. Haren omenez egingako bustoa ere unibertsitatean da.

1987ko maiatzaren 26an zendu zen Mexikon Emiliana Zubeldia Inda. Askotan erran zuen musika dela gauza guztien arima, guztiek gustuko duten artea. Arte horri, gauza guztien arima horri eskaini zion Emilianak bizitza osoa. Emakume ausarta eta libreza izan zen, baita misteriozua eta isila ere. Haren talentua ulertu ez zuen Nafarroatik ihes egin zuen bere pianoa erbestean jotzeko. Gaur egun, ezezaguna da oraindik Emilianaren izena nafar eta oro har euskaldun askorentzat. Jaitzen jaiotako piano jole eta konpositorea nor izan zen argitzen ahal duten obra asko Sonorako Unibertsitateko artxiboan dira oraindik, ezagutzera nork emanen dituen zain.